

Proletjne novosti u šeširima

nepoznatih marka kao i kopama, te vrlo elegantnih i dječjim izgledima i sandalicama svih mogućih vrsta i fasona, elegantnih pojasa, te slaman-
tih šešira za gospođu i djecu i t. d.

Prispjele su
u velikom izboru i

znaino nižim cijena-
ma nego prije.

Izvolite razgledati moje izloge!

D. Kolarić, Koprivnica pokraj slaklane g. Löwya

Krojački i kitničarski salon

Slava Svarc (Zrinjski trg)

Preuzima šivanje mantla, kostima i haljina po najnovijem kroju. — Izradba prvorazredna. — Veliki izbor pustenih i samt šešira. Primaju se naručbe i popravci. Cijene najsodnije.

Upravo stigli moderni ŽENSKI ŠEŠIRI

Pariške i Bečke mode i razno cvjetno nakit za šešire u najljepšem izboru. Izradba novih šešira i svih popravaka prema najnovijim modnim listovima i uz umjerene cijene. Preporučuju se cijeni, gospođama i gospođicama.

MARIJA FELBER

kitničarka
Samostanska 8.

Objava.

Čast mi je cijenjenim gđicama i gđjama javiti da sam otvorila

KITNIČARSKU RADNJU

u kojoj primam izradbu šešira po najnovijem modi

Sa štovanjem
Jelena Levačić

kitničarka
Mostna ul. (Brezance.)

šešira za dame veliki izbor prispio. Najmodernija fazona a cijene vrlo jeftine kod M. Milić.

Najmoderniji i najelegantniji šeširi za gospođe i djecu uz vrlo jeftine cijene kod Ljubice Toth.

Modni oglasi klobučarskih i kitničarskih salona u koprivničkom tisku između dva svjetska rata

Najbolje šešire,

sve vrsti, dobijete najjeftinije i najljepše izradjene samo u poznatoj radioni šešira

u Dugoj ulici

Preporučam se za što veći posjet cijeni, mušterija.

SLAVKO ZEMLJAK
klobučar

PRVO U KOPRIVNICI!

Čast mi je saopćiti, da sam u kući g. Dolenca na Leništu otvorio
KLOBUČARSKU RADNJU.

Izradjujem nove šešire, te primam na popravak i moderniziranje muške, ženske, svilene, samtene, slamne, pustene i velour-šešire.

Kemičko čišćenje u svim bojama, bojadisanja i t. d.

Izradba je brza i solidna i za čudo jeftina, pa se p. n. građanstvu najtoplije preporučam.

S poštovanjem

Ivan Tubikanec,
klobučar.

Modni salon ženskih šešira „A-malija“

preselio se iz Varaždinske ulice u kuću g. Milana Reicha na trg Ante Starčevića te se i nadalje proporuča svojim cijenjenim mušterijama grada i okolice.

Ljubica Marković

Marija MESARIĆ

KOPRIVNIČKI KLOBUČARI I KITNIČARKE

Prilog istraživanju o šeširima

UVOD

Muzej grada Koprivnice i Udruženje obrtnika Koprivnica pokrenuli su projekt "Stara umijeća i znanja" koji se odnosi na istraživanje starih umijeća i znanja Koprivnice i koprivničke Podravine. Prvi iz ciklusa bila je izložba "Šeširi Nade Kobali" kojom je uz svesrdnu pomoć zagrebačke kitničarke Nade Kobali javnosti predstavljeno zanimanje kitničarke ili modistice kroz umijeće izrade ženskih šešira (kitničarska radionica, alati, kalupi, materijali i ostalo). Tijekom istraživanja pronašla sam podatke o koprivničkom klobučarstvu¹ i njemu srodnom kitničarstvu² kojim su se bavili klobučari³ i kitničarke⁴. Klobučarstvo spada među najstarije koprivničke tradicijske obrte. Tradicija klobučarskog obrta još uvijek je živa jer u gradu Koprivnici aktivno djeluju dvije klobučarske radnje: Draganić i Par. Nažalost, o ovom umijeću postoje malobrojni podaci i dostupna literatura na hrvatskom jeziku. Izvori podataka o koprivničkim klobučarima i kitničarkama su kazivanja majstora koprivničkog klobučarskog i kaparskog zanata Zlatka Draganića, kitničarskih majstora Anke Gregurek i Štefke Kauzlarić i sjećanja Koprivničanki i Koprivničanaca Marije Laska i Ivke Pavlović, dr. Krešimira Švarca, Zdravka Gazdeka, Andrije Detonija, Zlatka Barabaša i obitelji Rac zabilježenih 2005. godine. U ovom radu je prvi puta prikazan klobučarski i kitničarski zanat u gradu Koprivnici uz tradicijski način izrade šešira u klobučarskoj i kitničarskoj radionici Draganić i Kauzlarić.

KOPRIVNIČKO KLOBUČARSTVO I KITNIČARSTVO

Izrada muških i ženskih šešira u gradu Koprivnici ima dugu tradiciju. Prema navodima povjesničara Rudolfa Horvata, prve vijesti o koprivničkom klobučarstvu vezane su uz razdoblje od početka 17. do sredine 18. st. kad se obrtnici udružuju u cehove⁵. U klobučarski ceh, uz čizmarski, tkalački i lončarski udruženi su obrtnici iste struke, dok su ostali obrti bili organizirani u pet cehova srodnih po struci. Po popisu obrtnika iz 1783. godine koji se nalazi u pismohrani u Varaždinu u slobodnom i kraljevskom gradu Koprivnici bilo je dva klobučara majstora, tri pomoćnika i jedan naučnik (Brozović, 1978:125).

U Muzeju grada Koprivnice čuvaju se muzejski predmeti koji nam svjedoče o djelovanju klobučara početkom 19. i o djelovanju klobučara i kitničarki u 20. st. U muzejskoj Zbirci cehalija čuvaju se predmeti vezani uz klobučarski ceh: pečat klobučarskog ceha iz 1820. godine, knjiga privilegija klobučarskog ceha⁶ u slobodnom i kraljevskom gradu Koprivnici iz 1819. godine, koju je potvrdio u Beču car Franjo I; djetićka škrinja klobučarskog ceha u kojoj su djetići držali pravila i dokumente vezane uz svoj ceh; cehovska tablica s natpisom DER HTUH MACHER ZUNFT koju je klobučarskom cehu poklonio Georg Vukovich; dva cehovska svijećnjaka (*lampaša*) i ukras za koplje zastave i zastava

I. Koprivnički klobučar Antun Draganić
(Ludbreg 1909. - Koprivnica 1992.)

klobučarskog ceha⁷ (Horvatić, 1986.). Osim predmeta navedenih u Zbirci cehalija, dio muzejske zbirke vezane uz šešire čine alati za izradu šešira: drveni kalup, četka (*kefa*), glačalo (pegla), željezna peć na čijem vrhu se grijao lonac s vodom, a na njegovim bočnim stranama glačala te muški i ženski šeširi iz prve polovice 20. st. koji su dio kulturno povijesne zbirke .

Udruženje obrtnika majstora donosila su stroga pravila čijih se odredbi morao pridržavati svaki majstor pojedinačno, a udruženje kolektivno. Prema pravilima, majstori su morali izrađivati predmete ili robu strogo određene kvalitete i u određenoj količini kako jedan drugome ne bi konkurirali na tržištu. Bilo je zabranjeno napadno reklamirati proizvode. Ispred radnje mogli su izložiti remek - koji je kupca upozoravao čime se majstor bavi. Svi su majstori prema potrebama mogli držati određeni broj naučnika (Horvatić, 1995:86). U 20. st. u gradu Koprivnici je djelovala Pučka šegrtska

škola. Nakon završne Pučke šegrtske škole naučnici (*šegrti*) klobučari bili su tri godine naučnici (*šegrti*) kod majstora klobučara, tri mjeseca učili su za pomoćnike (*kalfе*), nakon stečenog zanimanja pomoćnika mogli su pristupiti majstorskom ispitu.

Kad sam započela ovo istraživanje bilo mi je teško doći do imena klobučara i kitničarki koji su živjeli i radili u 20. st. jer članova koprivničkih obitelji koje su nosile šešire danas još ima vrlo malo, a uzrok tomu je i sustav u kojem smo živjeli pedeset godina i činjenica da je pedesetih godina 20. st. došlo do prestanka navike nošenja šešira.

Putem oglasa koji su izlazili u koprivničkim novinama u prvoj polovici 20. st. te sjećanja Koprivničanaca, knjige popisa članova Mjesne obrtne organizacije u Koprivnici iz 1919. godine iz zbirke cehalija Muzeja grada Koprivnice saznali smo da je do pedesetih godina 20. st. u Koprivnici djelovalo deset klobučara: Eduard Jurjević, Stjepan Igrić, Slavko Zemljak, Ivan Tubikanec, Mato Sever, tri generacije klobučarske obitelji Kolarić (Franjo 1820. - 1899. i njegova dva sina Valko i Đuro koji su oglašavali u novinama, Đurin sin Dragutin i rođak Mirko), dvije generacije obitelji Draganić (Antun i njegov nećak Zlatko) i četrnaest kitničarki: Zora Reš, Jelena Levačić, Josipa udova Kolarić, Anka Mak rođena Gregurek, Ljubica Toth rođena Zlatar, postala udovica, preudala se i radila dalje kao Ljubica Marković, Marija Felber, Marija udova Milić, Marija Kolarić, Alojzija Kožić, Slava Švarc, Slavica Zidarić, Olga Miš Maš, Kolarić Štefica i Štefka Kazularić. Nakon pedesetih - šezdesetih godina 20. st. u gradu Koprivnici polako se mijenja način života i navika nošenja šešira nestaje. Većina klobučara i kitničarki prestaje s radom (Zora Reš, Marija Milić, Slava Švarc) neki zatvaraju obrt i

počinju se baviti drugim zanimanjima (npr. Tubikanec Ivan, Marija Kolarić), a neki odlaze iz Koprivnice (Slavica Zidarić koja je u Martičevoj ulici otvorila modni salon, Slava Švarc, Marija Felber, Olga Miš Maš). Danas još uvijek rade dva klobučara i kapara koji su izučili zanat u radionici Antuna Draganića: njegov nećak Zlatko i naučnik Ivica Par .

Broj klobučara i kitničarki za grad veličine Koprivnice poprilično je velik, ali nije iznenađujući s obzirom na činjenicu da je Koprivnica bila obrtničko - trgovačko središte. Pripadnici građanske klase (koji su bili imućni i imali naviku nošenja šešira), njihove žene, ponajprije Židovke i pripadnice ostalih društvenih slojeva nosile su šešire. Šeširi su se nosili u svim prilikama. Postojali su svakidašnji i svečani šeširi. U to vrijeme nije bilo muškarca ili žene koji za svečane prilike nisu imali šešir.

2. Koprivnička kitničarka Slava Švarc

TRADICIJA IZRADE ŠEŠIRA U KLOBUČARSKOJ RADIONICI OBITELJI DRAGANIĆ

Tradiciju izrade šešira započeo je Antun Draganić (Ludbreg 1909.- Koprivnica 1992.). Klobučarski zanat izučio je kod poznatog ludbreškog klobučara Fotaka, a majstorski ispit položio je 1927. godine kad je otvorio klobučarski obrt u Ludbregu. Obrt je preselio u Koprivnicu 1932. godine. Više puta mijenjao je mjesto dućana: na Jelačićevom trgu kod današnje male Planike, u drvenoj kući u kojoj je stanovao pekar Kravarić i u kući kraj Octenke⁸. Promjenom sustava, pola kuće mu je oduzeto i u zamjenu dobio je kuću u Starčevičevoj ulici, a dućan je imao u Starčevičevoj ulici na mjestu današnje slastičarnice Zagorje. Prema ondašnjim pravilima nije smio imati odvojeni dućan od radionice, i nakon što mu je oduzet dućan u Starčevičevoj ulici izgradio je drugi u vlastitoj kući. Od 1953. godine počinje se razvijati radionica u Starčevičevoj ulici. Godine 1957. u radionici majstora Draganića kao naučnik (*šegrt*) klobučar i kapar radio je njegov nećak Zlatko koji je do 1960. izučio zanat. Radionica je svoj procvat doživjela 1966. godine kad je započela suradnja sa tvornicom šešira "Šešir" iz Škofje Loke. Izrađivali su kape za dvanaest prodavaonica u bivšoj Jugoslaviji. U to vrijeme u radionici bilo je zaposleno deset radnika, glavni predradnik, tj. treći *kalfa* bio je Zlatko Draganić, zadužen za pripremu materijala, krojenje kapa i ostalo. S njime su radili prvi i drugi *kalfa*, *šegrti* i *frenteri*.⁹ Radionica je dobro poslovala sve do 1981. kad je nažalost zatvorena. Tradiciju izrade šešira u obitelji Draganić nastavio je Zlatko Draganić koji je otvorio vlastitu klobučarsku radnju. Ivica Par, jedan od naučnika majstora Draganića, otvorio je vlastitu radionicu na Florijanskom trgu.

POSTUPAK IZRADE ŠEŠIRA U RADIONICI DRAGANIĆ

Prema kazivanju Zlatka Draganića u prošlom stoljeću u gradu Koprivnici muškarci su nosili šešire. Muški šeširi bili su namjenski tj. šeširi koji su se nosili u određenim prilikama: svakidašnji šeširi za svakodnevni izlazak u *špancir* (šetnju), na tržnicu, na kavu; sportski šeširi za sportska događanja: odlazak u lov, na jahanje i druge sportove i svečani šeširi za svečane prilike: vjenčanja, krštenja, sprovode, odlazak u crkvu, za nedjeljni izlazak, i ostalo. Kod muških šešira nije bilo izraženih promjena u modnim trendovima, ali bilo je trendova kad se nosio mali obod jače zavrnut, široki obod zavrnut prema gore, šešir manjeg oboda jako zavrnut s tkanom vrpcom i slično.

U Koprivnici postoji tradicija izrade pustenih šešira. Koprivnički klobučari nisu izrađivali slamnate šešire, već su ih kupovali kao polugotovi proizvod i *opremali* ih, *fazonirali*¹⁰ i *višali*¹¹. Materijal za izradu šešira pust (*filc*¹²) kupovali su u dućanu u obliku stožastog tuljka (*štumpe*¹³). Najviše se radilo s pustom od zečje dlake. Tuljak se apretirao, oblikovao navlačenjem na kalup, termički obrađivao, opremao, *fazonirao*, *višao* itd. kako bi iz njega dobili dva osnovna dijela šešira: glavu (kalotu) i krilo (obod).

Prema kazivanju Zlatka Draganića u radionici majstora Draganića tuljak (*štumpa*) obrađivao se u nekoliko faza. Prva faza je apretiranje, tj. nanošenje apreture rukom na gornji dio tuljka tj. glave šešira i donji dio tj. krilo šešira uz pomoć četke (*kefe*). Apretura ili otopina za glavu šešira dobiva se miješanjem gumidraganta i *štirke*¹⁴ koje daje glavi šešira elastičnost i sjaj, dok se apretura za krilo šešira dobiva miješanjem tutkala i *štirke* koja krilu daje čvrstoću i krutost. Nakon nanošenja apreture slijedi *zaribavanje* tj. postupak kojim se rukama *zaribava*¹⁵ tuljak, što omogućuje apreturi da se bolje upije u *filc*. Tako su se apretirali šeširi po narudžbi i kvalitetni šeširi. Šeširi slabije kvalitete su se nakon nanošenja apreture na glavu i krilo šešira dvaput propustili kroz valjke i bili su spremni za sljedeću fazu dobivanja osnovnog oblika šešira. Osnovni oblik šešira dobiva se navlačenjem tuljka (*štumpe*) na kalup. Kako bi se tuljak mogao navući treba ga naporiti. Tuljak se pari u parnom kotlu pri temperaturi 140- 150 stupnjeva Celzijusa. To je najteža faza koja zahtjeva dobru fizičku kondiciju jer se napareni tuljak kuhan u pari pri temperaturi od 140 - 150. stupnjeva celzija rukom oblikovao na drvenom

3. Koprivnički klobučar Zlatko Draganić

4. I rukama se zaribava kako bi se apretura što bolje upila u pust (file). 5. Obrezivanje krila šešira šnajpretlom. 6. Krilo šešira pritišće se drukholcom i tako oblikuje rub šešira (banštel). 7. U fazi opremanja šiva se vrpca na šeširu. 8. Napareni šešir rukama se oblikuje prije navlačenja na kalup. 9. Zatezanje šešira užetom pomoću trajbajsa kako bi zadržao svoj oblik za vrijeme parenja i prešanja.

podlošku. Tuljku izvađenom iz parnog kotla oblikovala se glava šešira širenjem gornjeg dijela da se dobije ravnina koja će sjesti na drveni kalup. Ako je klobučar dovoljno brz i vješt on pri prvom vađenju tuljka iz pare uspije zategnuti i poravnati krila prije nego što tuljak navuče na kalup koji stoji na stalku (*untersicu*¹⁶). Za vrijeme oblikovanja glave tuljak se napari onoliko puta koliko je klobučaru potrebno da ga navuče na kalup za oblikovanje glave. Kad je glava navučena, užetom (*špagom*) uz pomoć *trajbajsa*¹⁷ steže se šešir da se kod ponovnog odlaska u paru ne bi stisnuo i izgubio osnovni oblik. Nakon toga šešir odlazi ponovo u paru i kad se napari slijedi navlačenje krila za *rasl*¹⁸ rukom. Kad je tuljak dobio osnovnu formu s kalupom se stavlja na *višmašinu*¹⁹ i započinje faza *višanje*. *Višanje* je faza u kojoj se prije prešanja četkanjem (*kefanjem*) i laštenjem (*glancanjem*²⁰) uređuje dlaka na šeširu. Šešir se četka s desna na lijevo kako bi dobio *štrih*²¹ prvo žičanom četkom (*drotkefom*²²),

zatim se običnom četkom (*kefom*) skida prašina s njega. Kad je očetkan, šešir se lašti (*glanca*) spužvicom namočenom u vodu. Kod nekih modela šešira laštilo se spužvicom u koju se stavljao špirit, i *višflekom*. Nakon *višanja* šešir se skida s kalupa i stavlja u prešu na prešanje. Kad je izvađen iz preše, postupkom *flazecanja* skida se sjaj glačanjem glave i krila šešira. Prvo se glača glava, a zatim krilo šešira. Opeglanom šeširu, obrezuje se krilo (obod). Obrezivanje klasičnog šešira vrši se drvenim *šnajpretlom*²³ i nožem. *Šnajpretl* se stavi na krilo šešira i pomoću noža se obreže na zadanu dužinu (obod je veličine pet - sedam centimetara). Kod nekih oblika (najčešće lovački šešir) rub oboda prvo se grubo obreže škarama, potom odlazi na rubljenje. Obrubljenom šeširu okruglim škarama obreže se višak materijala sve do ruba oboda. *Flazecanom*, tj. opeglanom šeširu skida se uže (*špaga*) i nakon toga se oprema. Opremanje je postupak šivanja znojnice, vrpce i postave na šeširu. Znojnice su izrađene od kože. Kupuju se gotove. Kad se šešir izmjeri, znojnica se ušije unutar šešira. Zatim se prišije vrpca na vanjski rub šešira, obrubi se rub šešira i ušije podstava. Kod finih šešira opremanje se šivalo ručno, dok se kod ostalih šivalo na šivaćem stroju (*mašini*). Šeširi lošije kvalitete nisu imali podstavu. Nakon opremanja šešir se viša tj. četka i lašti kako bi se s njega skinuli konci ostali od opremanja i ispravile nepravilnosti nastale za vrijeme oblikovanja. Potom slijedi *fazoniranje* tj. oblikovanje šešira glačanjem glave i krila šešira. Preko glačala stavi se mokra krpa i glača se prvo glava, a onda krilo. Za vrijeme glačanja krila drvenim alatom *drukholcom*²⁴ se pritišće krilo i oblikuje *banštel*²⁵ na šeširu. Nakon *fazoniranja* šešir se još jednom viša i zadnji put se ispravljaju nepravilnosti uočene za vrijeme *višanja* tj. četkanja i laštenje šešira. Tek tada je šešir gotov i spreman za nošenje. Klobučari koji nemaju parni kotao, šešir pare tako da kalup sa stalkom stave u lonac u kojem je vruća voda. Kad tuljak provrije, izvade ga van i oblikuju navlačenjem na kalup za izradu glave i krila šešira. Kod takve obrade šešir nakon sušenja i *višanja* tj. četkanja i laštenja se *flazeca*, tj. opeglava mokrom krpom po glavi i krilu šešira.

Osim izrade šešira, u radionici majstora Draganića vršili su se i popravci šešira. Kod primanja šešira na popravak, ako je boja bila izgrižena od znoja i rukohvat šešira nije bio čvrst, šešir se u pravilu nije uzimao na popravak. Kad je primljen na popravak, pogledali su treba li očistiti vrpce, znojnice i podstavu ili ih zamijeniti novima. Sve do pojave kemijskih čistionica, kad se šešir jednostavno njima poslao na čišćenje, prljava podstava, znojnice i vrpce čistile su se benzinom. Šešir se prao tako da se otopina vode i sapuna ili sode nanosila klobučarskom četkom na šešir i trljala sve dok se nisu skinule mrlje. Nakon pranja se sušio. Ako je klijent htio promijeniti boju onda se bojao u velikom kotlu ispod kojeg je bilo ložište. U ložištu se naložila vatra, u kotao se stavila voda i otopine boje. U vodu su se stavili šeširi koji su se u njoj kuhali. Kad su upili vodu, izvadili su se iz vode u koju se stavljao vitriol. U otopinu vode, boje i vitriola stavljaju se šeširi i kuhaju sve dok voda ne prevrije. Obojeni šeširi izvade se iz vode, ocijede i zatim slijedi postupak isti kao kod izrade šešira. Šeširi koji se ne boje idu odmah na apretiranje. Nakon apretiranja prolaze kroz sve faze izrade šešira dok ne postignu odgovarajući oblik. Gotovi šeširi vraćaju se vlasniku.

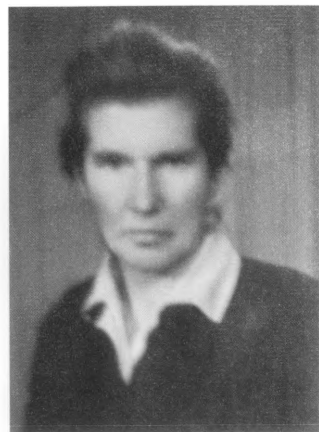
KOPRIVNIČKE KITNIČARKE

Koprivničke kitničarke izrađivale su šešire od svih materijala. U Koprivnici je između dva rata bilo pet modnih salona. Vlasnice tih salona bile su Ljubica Marković, Olga Miš Maš, Slavica Zidarić, Anka Gregurek i Slava Švarc. Anka Gregurek i Štefka Kauzlarić su prisutne među nama, no njihovih

nasljednica nažalost nema. Prema kazivanju Anke Gregurek, Štefke Kauzlarić i dr. Krešimira Švarca uspjeli smo zapisati način izrade ženskih šešira u kitničarskoj radionici. Djevojke koje su se školovale za kitničarke ili modistice završile su Žensku stručnu školu smjer kitničarke ili modistice u Koprivnici i nakon dobivene svjedodžbe o zanimanju šegrta (naučnika) krenule su na naukovanje koje je trajalo tri godine. Štefka Kauzlarić bila je naučnica kod Ljubice Toth Zlatar, a kasnije je radila kod Olge Miš Maš. Položila je ispit te stekla zanimanje kitničarke ili modistice. Primjer majstorskog svjedočanstva koje su dobivale kitničarke je majstorsko svjedočanstvo Anke Gregurek koje se nalazi u Muzeju grada Koprivnice. To svjedočanstvo omogućilo joj je otvaranje kitničarskog obrta i modnog salona na Jelačić trgu na mjestu današnjeg dućana Planika. Osim dućana u Koprivnici imala je i dućan u Križevcima. Krojački i kitničarski obrt na Zrinskom trgu imala je i Slava Švarc koja se zatim seli na Florijanski trg. Njezin sin, dr. Krešimir Švarc sjeća se natpisa modni salon Olga i kitničarskih kalupa s kojima se igrao kao dječak. Kitničarke su kupovale modne časopise i oglasivale svoje usluge u koprivničkim novinama. U zbirci Malančec pronašli smo isječke iz časopisa "Wiener mode" vezane uz šešire. Njih je skupljala Marija udova Milić koja je radila kao kitničarka u Koprivnici prije nego što je postala druga gospođa Malančec. Sredinom dvadesetog stoljeća iz Koprivnice odlaze Slavica Zidarić, Slava Švarc, Olga Miš Maš i Marija Felber; a Anka Gregurek, Ljubica Marković i Marija Milić prestaju raditi, a jedino se još kitničarskom strukom bavi Štefka Kauzlarić, koja je prestala s radom prije nekoliko godina.

Prema kazivanju kitničarke Štefke Kauzlarić, koja je umijeće izrade šešira naučila od Ljubice Toth Zaltar i Olge Miš Maš, postupak izrade ženskih šešira isti je kao i kod klobučara koji nisu koristili parni kotao i prešu. Tuljak (*stumpa*) za izradu šešira kupovao se u dućanu. Otopina za apretiranje kupila se u dućanu i miješala sa *štirkom*. Nakon nanošenja apreture tuljak se stavilo na paru u lonac. Napareni kuhani tuljak navlačio se na kalup za oblikovanje glave. Pario se toliko puta koliko je trebalo da se navuče na kalup za glavu. Nakon toga se istim postupkom oblikovalo krilo šešira navlačenjem na kalup za izradu krila. Oblikovani šešir se osušio i četkom se četkao na drvenom kalupu. Očetkani šešir laštio se komadom pusta (*filca*). Potom se ulašteni šešir u fazi *flazecanja* glačao užarenim glačalom preko kojeg se stavila mokra krpa. Prvo se glačala glava šešira, a onda krilo. *Flazecani* šešir obrubljuje se rezanjem viška materijala nožicama (*škarama*). Zatim se šešir obrubljuje, a u njegovu unutrašnjost se ušije znojnica i podstava. Nakon toga se stavlja ukrasi na vanjski rub šešira. Nakon opremanja šešir se još jednom četka i lašti, i onda je spreman za fazoniranje, tj. opeglavanje glave i krila šešira. Tek tada je šešir spreman za nošenje.

U svakoj kitničarskoj i klobučarskoj radionici bitno je ogledalo jer nakon svake faze izrade šešira, klobučari i kitničarke stavljaju šešir na glavu da vide što mu nedostaje i što treba popraviti prije sljedeće faze izrade šešira. Ogledalo se nalazi u klobučarskoj radnji ili kitničarskom salonu ispred kojeg je klijent ili klijentica isprobavao šešire. Prodavač bi klijentu ili klijentici dodao malo ogledalo da vide kako šešir izgleda sa stražnje strane. Uz malo ogledalo u radionici ili salonu kitničarke i klobučari imali su uloške od pusta (*filca*) koje bi umetali ispod znojnice kad je trebalo šešir smanjiti

10. Koprivnička kitničarka Anka Gregurek

11. Nakon opremanja šešir se četka klobučarskom četkom
 12. Kotač s ložištem u kojem su se bojali šeširi
 13. Šešir se stavlja u prešu. Primjer preše iz radionice "Draganić"
 14. Nakon apretiranja tuljak se cijedi kroz valjke

za pola broja ili drvenu rastezaljku kojom bi šešir povećao za pola broja. Kupljeni šešir se još jednom očetao i stavio u kutiju za šešire.

ZAKLJUČAK

U prošlom stoljeću u gradu Koprivnici živjeli su pripadnici građanske klase koji su bili imućni i imali naviku nošenja šešira. Šešire su nosili u svim prilikama: za svakodnevni izlazak, za odlazak na sportska događanja i u svečanim prilikama. Zbog toga je kitničarki i klobučara u Koprivnici bilo poprilično. Tradicija klobučarstva od 19. do sredine 20. stoljeća vezana je uz predmete iz Zbirke cehalija i kulturno povijesne zbirke koji se nalaze u Muzeju grada Koprivnice. Knjiga pravila klobučarskog ceha koje je potpisao Franjo I. ostavila je velik utjecaj na klobučarski obrt i zanat u gradu Koprivnici o čemu nam svjedoče način izrade pustenih šešira i nazivi za alate i faze izrade šešira koji dolaze od njemačkog jezika.

Nakon Drugog svjetskog rata mijenja se način života, prestaju se poštivati konvencije odijevanja i nošenje šešira postaje stvar osobnog izbora. Šešire nose pripadnici građanske klase koji su stekli tu naviku. Zbog toga veliki broj kitničarki i klobučara odlazi iz Koprivnice i otvara radnje u većim gradovima, mijenja zanimanje ili se prestaje baviti kitničarstvom i klobučarstvom. Nestanak navike nošenja šešira uzrokuje pad interesa mladih ljudi zainteresiranih za kitničarski i klobučarski zanat. Kitničarski obrt je u gradu odumro i njihovih nasljednica nema, a aktivnim klobučarskim radnjama

Draganić i Par prijeli izumiranje jer nitko od mladih ljudi nije zainteresiran za zanimanje klobučara i kapara koje je u današnje vrijeme postalo neprofitabilno.

Bilješke:

1. Spoj zanata i umijeća izrade muških šešira (šklaka).
2. Spoj zanata i umijeća izrade ženskih šešira
3. Majstor klobučarskog zanata, zanatlija s položenim majstorskim ispitom koji izrađuje muške šešire, ima otvorenu radnju i klobučarski obrt.
4. Majstorica kitničarskog zanata, tj. zanatlija s položenim majstorskim ispitom koja izrađuje ženske šešire, ima modni salon ili radnju i otvoreni kitničarski obrt.
5. Njemački zeche naziv za strukovno udruženje obrtnika koje je uređivalo i vodilo njihove poslove
6. Knjiga sadrži trideset artikuluša (pravila) koja govore u uređenju i poslovanju ceha, naukovanju djetića (pomoćnika) i naučnika (šegrt), načinu života klobučara i sl.
7. služila kao zaštitni znak ceha, na njoj su bili upisani svi potrebni podatci o cehu. Zastavu su na raznim proslavama nosili djetići koji su u povorci išli ispred majstora.
8. Kuća je srušena i na tom mjestu se nalazi nova zgrada Sloge.
9. Vrsta sezonski radnika koji su bili izučeni majstori klobučari. Putovali su po gradovima gdje su radili u klobučarskim radionicama za smještaj i plaću. Zadnji frenter koji je radio u radionici majstora Draganića umro je na putu za Varaždin
10. Naziv dolazi od francuske riječi facone što znači oblik, oblikovati.
11. Naziv dolazi od njemačke riječi wich što znači brisati.
12. Naziv dolazi od njemačke riječi Der Filz što znači pust.
13. Od njemačke riječi Der Stumplen što znači otupiti.
14. Škrobne otopine.
15. Brzim pokretima ruke tuljak se smota da se otopina što bolje upije u pust.
16. Naziv dolazi od njemačke riječi Der untersitz što znači podložak.
17. Klobučarski alat kojim se uže (špaga) gura u tuljak kako bi ga što bolje stegnula, učvrstila i spriječila vraćanje oblikovanog šešira u prvobitni položaj za vrijeme parenja u parnom kotlu ili loncu.
18. Drveni kalup za oblikovanje krila. Naziv dolazi od njemačke riječi Der Rastl što znači rešetka.
19. Željezni stoj na koji se stavlja kalup sa šeširom. Okreće se okretanjem kotača rukom. Naziv dolazi od njemačke riječi Der Wish Machine što znači stroj za otprašivanje.
20. Naziv dolazi od njemačke riječi glanzten što znači laštiti, utjerivati sjaj.
21. Naziv dolazi od njemačke riječi Der Strich što znači pravac, smjer.
22. Naziv dolazi od njemačke riječi Der Draht što znači žica i turske riječi kefe što znači četka.
23. Naziv dolazi od njemačke riječi Das Schneidbrettel što znači daščica za rezanje.
24. Naziv dolazi od njemačke riječi Das Druckholz što znači pritiskati drvom.
25. Naziv dolazi od njemačke riječi Die Bachstelle što znači namjestiti, postaviti.

Literatura:

1. BROZOVIĆ, Leander: Građa za povijest Koprivnice, Koprivnica 1978.
2. CLARK, Fiona: Hats, B. T. Batsford, London, 1982.
3. COULDRIDGE, Alan: Hat book, Prentice - Hall, Inc., New Jersey, s.a.
4. HORVATIĆ, Franjo: Iz povijesti koprivničkih cehova, Podravski Zbornik 86, Koprivnica 1986, str.135-141.
5. MACDOWELL, Colin: Hats - status, style & glamour, Times & Hudson Ltd, London,1992.
6. SICHEL, Marion: Costume reference of 1939. - 1950., B. T. Batsford, London, s.a

Izvori:

1. Podravske novine, Koprivnica, 1931. - 1933.
2. Podravske novine, Koprivnica, 1934. - 1940.
3. Koprivnički Hrvat, Koprivnica, 1927.
4. Podravec, Koprivnica, 1918.
5. Koprivničke novine, Koprivnica, 1927.
6. Hrvatski narod, Koprivnica, 1924.
7. Demokrat, Koprivnica, 1920.
8. Svijet - ilustrirani tjednik, Zagreb, 1927. - 1928.
9. Matični ured Koprivnica
10. Vlastite bilješke s istraživanja u Koprivnici, 2005.